

KAPIDAKİ KRİZ BARZANI'NİN BAĞIMSIZLIK ISRARI

EMRAH KEKİLLİ, BÜNYAMİN KESKİN

KAPIDAKİ KRİZ BARZANİ'NİN BAĞIMSIZLIK ISRARI

EMRAH KEKİLLİ, BÜNYAMİN KESKİN

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
BAĞDAT-ERBİL HATTINDA KRİZ VE REFERANDUMA GİDEN SÜREÇ	9
İKBY'DE İÇ DİNAMİKLER VE BAĞIMSIZLIK TARTIŞMASI	16
BÖLGESEL VE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN POZİSYONU	23
SONUÇ	26

YAZARLAR HAKKINDA

Emrah Kekilli

2009 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladı, halihazırda Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü'nde başladığı doktora eğitimine Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nde devam etmektedir. 2012'de Anadolu Ajansı temsilcisi olarak Libya'ya giden Kekilli, 2013 yılı itibarıyla Libya'da faaliyet gösteren bir Türk şirketine yönetici olarak çalıştı. 2015 yılında Türkiye'ye dönerek uluslararası basın kuruluşları için Arapça-Türkçe tercümanlık yaptı. Libya üzerine çok sayıda akademik ve politik makalesi olan Kekilli, Libya'yı merkeze alarak Batı Arap Dünyası üzerine çalışmalarını yürütmektedir. Libya tarihi, siyaseti, ekonomisi, Kuzey Afrika'da devlet dışı silahlı gruplar, cihadi gruplar ve cihadi grupların ideolojik söylemi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bünyamin Keskin

Almanya Bremen'de Uluslararası Siyaset Yönetimi Bölümü lisans mezunu olan Bünyamin Keskin, 2011-2012 yıllarında İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde bir dönem özel öğrenci statüsünde yer aldı. İngiltere Durham Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Ortadoğu Araştırmaları'nda yüksek lisansını tamamladı. Almanya genelinde faaliyetlerini sürdürmekte olan CARE Center of Arts, Research and Education Derneği'nin yönetim kurulunda yer alan Keskin, Almanya'da birtakım Türk sivil toplum kuruluşlarında farklı görevler aldı. Kısa dönem Bremen Eyalet Başbakanlığı Basın Danışmanlığı'nda görev yaptı. SETA Dış Politika Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır.

ÖZET

Bu analizde Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi'nde (IKBY) 25 Eylül'de gerçekleştirilmesi planlanan referandumda kendisini gösteren bağımsızlık arayışı –mümkün olan– bütün bileşenleri ve ayrıntıları ile değerlendirilmektedir. Analiz IKBY'deki bağımsızlık iddiasının bölgeyi yönetilmesi zor bir kaosa sürüklenme riskini barındırdığını iddia etmektedir. Konunun bütün boyutlarıyla anlaşılabilmesi için analizde IKBY'de bağımsızlık arayışının tarihi arka planı, aktörlerin referanduma ilişkin pozisyonu, referandumun IKBY ve Irak yasaları açısından hukuki durumu, IKBY ve Irak Merkezi Hükümeti arasındaki 2005'ten bu yana devam eden krizin odak noktaları ve dönüşüm süreçlerine yer verilmiştir. Bağımsızlık arayışının barındırdığı riskler tartışılarak Türkiye, İran, İsrail gibi bölgesel aktörlerin yanı sıra ABD'nin de konuya ilişkin tavrı değerlendirilmiştir. Analiz yazılırken konunun doğrudan muhataplarıyla yapılan özel görüşmeler, yerel ve uluslararası basına yansıyan ayrıntılar ve konuya ilişkin yorum ve analizlerden yararlanılmıştır.

**Bu analiz
IKBY'deki
“bağımsızlık
referandumu”nu
yerel,
bölgesel ve
uluslararası
dinamikleri
ele alarak
inceleyecektir.**

GİRİŞ

Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi (IKBY) tarafından 25 Eylül'de gerçekleştirileceği duyurulan referandum, hayata geçirilmesi durumunda IKBY iç siyasetini, Irak'ın geleceğini, bölgesel ve küresel aktörlerin bölge politikalarını etkileyecek niteliktedir. 2015 yılında Mesut Barzani'nin görev süresinin ikinci kez uzatılmasına Goran Hareketi'nin sert muhalefeti nedeniyle IKBY siyaseti ciddi bir açmaza girmiştir. Goran Hareketi'nin Barzani'nin başkanlığının meşruiyetini sorgulayan sert muhalefetine DEAŞ'la mücadelenin finansal yükü, Bağdat'la yaşanan bütçe krizi ve petrol fiyatlarının düşmesinden kaynaklanan mali sorunlar da eklenince IKBY'deki siyasi kriz ekonomik ve toplumsal boyut kazanmıştır. Referandum kararı, duyurulmasıyla dahi IKBY siyasetinin gündemi değiştirmiş, Barzani'nin iç siyasetteki rakipleri ve Bağdat'taki muhatapları karşısında elini güçlendirmiştir. Referandum gündemi öncesinde Bağdat'ı çeşitli konularda ikna etme pozisyonunda olan IKBY, referandum gündemiyle (daha hayata geçirilmeden) ikna edilmesi gereken bir aktör konumuna gelmiştir. Kerkük üzerinden çatışmaya dönüşmesi muhtemel bir gerilim ise Irak'ı derin bir krize sürükleyecektir. Başta Musul olmak üzere Sünnilerin çoğunlukta yaşadığı bölgelerin statüsüne ilişkin yeni tartışmaları da beraberinde getirecektir.

Referanduma ilişkin olarak yerel, bölgesel ve küresel aktörler kendi ulusal güvenlik öncelikleri ve dış politika hedefleri temelinde farklı pozisyonlar almıştır. Türkiye, Kuzey Irak'taki referandumu ve muhtemel "bağımsızlık süreci"ni bir taraftan IKBY içindeki stratejik derinliğine zarar vermeden diğer taraftan da doğuracağı güvenlik risklerinin kendi ulusal güvenliği ve bölge istikrarına kötü etkilerini hesap ederek değerlendirmektedir. Referandum süreci bir taraftan İran'ın Bağdat üzerindeki güçlü etkisi üzerine bina ettiği Irak politikasını tehdit ederken diğer taraftan kendi Kürt nüfusu üzerindeki muhtemel etkileri nedeniyle iç siyasetini de etkileyebilecek niteliktedir. Ayrıca referandumun İran-Irak savaşı sürecinde Kuzey Irak'ta oluşturduğu ittifakları olumsuz etkileyerek bu coğrafyadaki derinliğinin tehlikeye girmesinden kaygı duymaktadır. İsrail "bağımsız bir Kürt devleti"nin kendisi için iyi bir partner olacağını hesap ederek destek verirken, ABD referanduma ilkesel olarak değil ama zamanlaması açısından eleştirel yaklaşmaktadır. ABD, Irak Kürtlerinin bağımsızlığına ilkesel olarak olumlu bakarken, referandum ve onunla başlayacak sürecin mevcut konjunktürde Bağdat'daki müttefiklerine olumsuz yansıtacağını hesap etmektedir. Bu nedenle IKBY'ye referandumdan vazgeçmesi için değil ertelemesi için baskı yapmaktadır.

Bu analiz belirtilen hususların gereği olarak IKBY'deki "bağımsızlık referandumu"nu yerel, bölgesel ve uluslararası dinamikleri ele alarak inceleyecektir. Analizde Irak Kürtlerinin Irak siyaseti içindeki yeri ve Irak işgalinden bu yana yaşanan krizlere değinilerek, bu analizin konusu olan referandum sürecine nasıl gelindiğine yer verilecektir. Referandumun IKBY'nin iç siyasi gündemi açısından neye tekabül ettiği tartışılacak, Erbil'deki aktörlerin pozisyonları ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Türkiye, İran, İsrail ve ABD gibi aktörlerin referanduma ilişkin pozisyonları, referandumun bu ülkeler açısından taşıdığı riskler ve sonuçlara da yer verilerek detaylı müzakere edilecektir.

BAĞDAT-ERBİL HATTINDA KRİZ VE REFERANDUMA GİDEN SÜREÇ

Irak Kürtlerinin Statü Talebi

25 Eylül'de gerçekleştirilmesi planlanan referandum (ertelenmezse) Irak Kürtlerinin Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana talep ettikleri "bağımsızlık" statüsünü elde etme yönünde atılmış önemli bir adım olacaktır. Bugünkü Irak (Osmanlı döneminde Musul, Bağdat ve Basra vilayetleri) İngiliz işgaliyle Osmanlı devletinden koparıldıktan sonra Irak'ta ulusal kimliğin inşası derin tartışmalara konu olmuştur. İngiliz Manda Yönetimi, Haşimi Monarşisi ve Baas Partisi yönetimlerinde Kürtler ve merkezi yönetim arasındaki ilişkinin niteliği hep tartışma konusu olmuş, Kürtler yeni Irak içinde kendilerine sunulan statüden memnun olmayarak defalarca isyan etmiş ve Irak Merkezi Hükümetiyle çatışmaya girmiştir. Özellikle İran-Irak Savaşı devam ederken, 1983'te Kürtlerin bağımsızlık hedefiyle ayaklanmasına Saddam rejimi çok sert tepki vermiş ve tarihe "Enfal Operasyonu" olarak geçen Halepçe'ye yönelik kimyasal saldırı yaşanmıştır. 1991'de güneyde Şiilerin, kuzeyde Kürtlerin Saddam rejimine karşı ayaklanması Irak'ta Birinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden ulusal kimlik ve birlik krizinin yeni bir dışa vurumu olmuştur. Irak Kürtleri ve Baas rejimi güçleri arasında devam eden çatışmalara ABD müdahale ederek Kürtlerin yaşadığı bölgede uçuşa yasak bölge ilan etmiş ve burada Kürt Bölgesel Yönetimini oluşturmuştur.¹ Fakat ABD müdahalesi Irak Kürtlerinin peşinden koştuğu bağımsızlığı netice vermemiş, bu kez Irak Kürtleri arasında bir iç savaş yaşanmış ve Kürtlerin yeknesak siyasi yapıya sahip olmadığı açık bir şekilde görülmüştür. Ancak 2003 ABD

işgali sonrası hazırlanan 2005 Irak Anayasası'nda Kürtlere tanınan federal haklar bu analizin de konusu olan bağımsızlık referandumuna gidecek özgürlük alanını Kürtlere sunmuştur. IKBY'nin 25 Eylül'de yapılacağını duyurduğu bu referandum Kuzey Irak Kürtlerinin siyasi tarihi içinde bağımsız bir "Kürt devleti" yönünde atılmış en ciddi adımdan biri olarak yorumlanabilir.

IKBY siyasetinin neredeyse bütün aktörleri "bağımsız Kürt devletinin ilkesel hedefleri ve yüzyıllık rüyaları olduğunu" dile getirmektedir. Bu nedenle Barzani liderliğinde bir referanduma yönelik eleştirilerinin "bağımsız Kürt devleti"ne değil "bağımsız Kürt devletinin zamanlaması" üzerine olduğunu ifade etmektedir.² Bunun yanında Kuzey Irak Kürtleri arasında bağımsız "Kürdistan" düşüncesi halk düzeyinde genel kabul görmüş bir söylemdir, siyasi aktörleri bir yönüyle de kamuoyu desteğini arkasına almak için bağımsızlık düşüncesini sahiplenmektedir. Bağımsızlık düşüncesinin genel kabul gördüğü IKBY'de siyasi aktörler buna karşı çıkamamaktadır. Bu nedenle referanduma karşı itirazlar bağımsızlığa değil zamanlamasına ilişkin olmaktadır. Ve bağımsızlık referandumuna en açık itiraz siyasi aktörlerden değil "referanduma hayır" sivil inisiyatifinden gelmektedir.³

Irak Kürtleri 2003 ABD'nin Irak işgali sonrasında Irak devleti şemsiyesi altında oldukça geniş haklara sahip olduğu halde yeni devlet inşası ve Bağdat-Erbil hattındaki krizlerden kaynaklanan sorunları bir statü sorununa dönüştürmektedir. Bu vesileyle bağımsızlık iddialarına meşruiyet zemini oluşturmak istenmektedir. Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)-Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ittifakı 2005 Irak Anayasası'nın yazımından çeşitli kanun ve yönetmeliklerin çıkarılmasına, yeni devlet kurumlarının oluşturulmasından güvenlik birimlerinin tesisine kadar birçok

1. Kürtlerin Irak siyaseti içindeki yeri ve bağımsızlık taleplerine ilişkin olarak bkz. Charler Tripp, *A History of Iraq*, (Cambridge Üniversitesi Yayınları, New York: 2007).

2. IKBY'deki siyasetçilerle yapılan özel görüşmeler, Erbil ve Süleymaniye, (Ağustos 2017).

3. "Referanduma Şu An için Hayır" kampanyası lideri Şehsuvar Abdulvahid ile yapılan özel görüşme, Süleymaniye, (Ağustos 2017).

alandaki önemli roller olarak yeni Irak'ın önemli aktörlerinden olmuştur. Irak Anayasası'nın yazımı için oluşturulan 55 kişilik heyette Kürtlerin 15 kişi ile temsili ve Anayasa'da Kürtlere geniş federal haklar sunulması Kürtlerin işgal sonrası Irak'taki belirleyici rolünü ortaya koymuştur.⁴

IKBY'nin 25 Eylül'de yapılacağını duyurduğu referandum Kuzey Irak Kürtlerinin siyasi tarihi içinde bağımsız bir "Kürt devleti" yönünde atılmış en ciddi adımdan biri olarak yorumlanabilir.

2003 sonrasında hiçbir Irak hükümeti Kürtlerin desteğini almadan kurulamamıştır: 2006 yılında Maliki'nin Irak başbakanı olmasında Kürtlerin desteği önemli rol oynamış, 2010 yılında Maliki'nin ikinci kez başbakanlık koltuğuna oturması Kürtlerin itirazları nedeniyle sekiz ay gecikmiştir. Maliki Erbil ziyaretinde Barzani ile görüştüğünden sonra ikinci kez Irak başbakanı olabilmıştır.⁵ Bu görüşmede Peşmerge güçlerinin Irak güvenlik birimlerinin içinde değerlendirilmesi ve maaşa bağlanması kararlaştırılmıştır.⁶ Bunun yanında Irak'ta birçok önemli makamda Kürtler bulunmuştur ve bugün de bulunmaya devam etmektedir. Irak Cumhurbaşkanı Fuad Masum, Parlamento Başkan Yardımcısı Aram Şeyh Muhammed gibi isimler, bununla birlikte geçtiğimiz dönemde Başbakan Yardımcısı, Mali

4. Muhammed Abdulati, "ظروف كتابة الدستور العراقي", Aljazeera, <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/dfcb101d-1cf5-45e3-8175-970d5b7434ce>, (Erişim tarihi: 7 Eylül 2017).

5. Daha sonra Barzani ve Maliki arasında bu görüşmede bir anlaşma imzalandığı iddia edilerek bu anlaşma metni basına sızmıştır. Bkz. "برائتا تنشر اتفاقية اربيل السرية بين المالكي والبارزاني سنة 0102 وموقعه ومكتوبه بخط ايديهم", Buratha News, 17 Şubat 2013, <http://burathanews.com/arabic/news/184725>, (Erişim tarihi: 7 Eylül 2017).

6. Ancak bu kararın uygulanmasında fiili olarak sorun yaşanmıştır. Bkz. "Abadi: Erbil Should Pay Peshmerga, not Baghdad", Kurdistan24, <http://www.kurdistan24.net/en/news/5e490d9f-95a8-4132-8d04-d919c779bed9/abadi--erbil-should-pay-peshmerga--not-baghdad>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

İşler ve Dışişleri Bakanları ve Genel Kurmay Başkanı da IKBY'dendir. Ancak Erbil-Bağdat hattındaki kriz nedeniyle artık bu makamlarda Kürtler bulunmamaktadır. Ayrıca Irak Yüksek Seçim Kurulu Başkanı KDP üyesi Serbest Mustafa örneğinde görüleceği üzere Irak'ta birçok önemli kurumda Kürtler bulunmaktadır. Fakat IKBY işgal sonrası Irak'ta Şii ve Sünni Araplar, Türkmenler, diğer etnik ve dini grupların da muhatap olduğu sorunları Kürtlere karşı bir sistem sorunu olarak görüp bağımsızlık söyleminin aracı olarak kullanmaktadır.⁷ Irak Merkezi Hükümetinin mezhepçi bir politika izlediğini, Kürtlere Merkezi Hükümette yer vermediğini ve Merkezi Hükümette yer alanların ise yetkisiz olduğunu iddia etmektedir.

Bağdat-Erbil Hattında Kriz ve Referandum

2005'te halk referandumuyla kabul edilip yürürlüğe giren Irak Anayasası federal bir devlet yapısı öngörürken Irak'ın birliğini de vurgulamaktadır.⁸ Uygulanması noktasında yer yer sorunlar yaşanan Irak'ın Federal Anayasası devletin ve Irak'ın birliğinin en üst düzey teminatı olarak nitelenmiştir. Zira Baas ideolojisinin hüküm sürdüğü Saddam Hüseyin döneminde Irak'ın bütünlüğü Arap milliyetçiliği etrafında baskıcı bir rejimle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle yeni Anayasa'da Saddam Hüseyin döneminden kalan toplumsal hafıza da göz önünde bulundurularak etnik ve dini azınlıklara ana dilde eğitim hakkından siyasi otonomiye kadar geniş haklar tanınmıştır. Merkezi Hükümetin yetkileri de Anayasa'da net bir şekilde tanımlanmış ve sınırlanmıştır. Merkezi Hükümete atfedilen bu yetkilerin dışında kalan bütün meselelerle ilgili olarak böl-

7. Bu söyleme içerik açısından iyi bir örnek olarak bkz. "Masoud Barzani: Kurdish Independence", Youtube, 19 Temmuz 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=EBGsr9v6dDc>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

8. Analizde yer verilen anayasa maddeleri için Irak Anayasası metnine başvurulmuştur. Bkz. "الدستور العراقي", Irak Cumhurbaşkanlığı, <http://www.presidency.krd/uploadedforms/IraqConstitutionA.pdf>, (Erişim tarihi: 8 Eylül 2017).

gesel kanunlar Irak merkezi devletinin kanunlarına üstün kılınmıştır ve herhangi bir çelişki durumunda bölgesel kanunların uygulanacağı temin edilmiştir.

2005 Anayasası'na göre Irak'taki on sekiz bölgeden üçü IKBY kontrolü altında kabul edilmiştir. IKBY'nin kendi ordusu, ekonomi politikası ve dış politikası vardır.⁹ Bu Anayasa'ya göre, "IKBY kurumları birçok alanda yasama ve yürütme yetkisine sahiptir. Bölgesel bütçeyi hazırlayabilir, siyasi, güvenlik, eğitim ve sağlık politikalarını düzenleyebilir. Doğal kaynaklarını yönetebilir, altyapı yatırımlarını yürütebilir."¹⁰ Bunun yanında IKBY'nin 1992'den itibaren yürürlüğe koyduğu bütün idari ve adli kararlarıyla yasal düzenlemeleri Anayasa'nın diğer maddeleriyle çelişmediği takdirde tanınmıştır. Fakat Baas yönetiminden devraldığı başarısız yapı ve işgalin neden olduğu toplumsal travma Irak'ta yeni devletin inşası ve Anayasa'nın uygulanmasında sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu sorunları gerekçe gösteren IKBY, Irak Merkezi Hükümetinin federal sistemin şartlarını yerine getirmediğini, Irak'ta federal sistemin başarısız olmasının Irak Kürtlerini bağımsızlığa ittiğini iddia etmektedir. Irak Merkezi Hükümetinin özellikle federalizmin uygulanmasına ilişkin maddeleri birçok kez ihlal ederek bunu uygulanabilir bir yönetim olmaktan çıkardığını ve bundan sonraki süreçte Bağdat'la "federalizmin nasıl daha iyi uygulanabileceğini değil bağımsızlık senaryosunun müzakere edilmesi gerektiği"ni savunmaktadır.¹¹

2005 Anayasası'nda ifade edilen ve uygulanması noktasında Bağdat-Erbil hattında krize neden olan federal sistemin tıkanıdığı en önemli noktalardan biri petrol satışı olmuştur. Anayasa'nın yazımı sırasında Irak Kürtleri ener-

ji kaynaklarını yönetim hakkının vilayetlerde (ve özerk bölgelerde) olması gerektiğini savunurken özellikle Sünni Araplar bunun Irak'ın bütünlüğüne zarar verebileceğini ifade ederek egemenlik hakkı ve gelirlerinin vilayetlere adil bir şekilde paylaşılması üzere Merkezi Hükümette olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Kürt ve Arap temsilcilerinin yetki paylaşımı konusunda taviz vermeye meyilli olmamaları, Anayasa'da iki pozisyonu da reddetmeyen belirsiz bir dilin kullanılmasına sebep olmuştur. Bu belirsizlik enerji kaynaklarının üzerindeki egemenlik haklarının tayin edilmesinde açık bir şekilde görülmüştür. Örneğin Irak Anayasası'nın, "Irak petrolü ve gazı bütün eyaletlerdeki ve bölgelerdeki bütün Irak halkının malıdır" şeklindeki 111. maddesi üzerinde Irak Merkezi Hükümeti ve IKBY'nin mutabık olmasına rağmen 112., 115. ve 121. maddeleri farklı yorumlamaktadır. Anayasa'nın 112. maddesi, "Irak Merkezi Hükümetinin mevcut petrol kuyularını bölgesel yönetimlerle birlikte kullanarak elde edilen gelirin adil bir şekilde ülkedeki nüfusun dağılımı da dikkate alınarak ülke geneline göre dağıtılması"ni öngörmektedir. Ayrıca Irak Merkezi Hükümeti ve bölgesel yönetimlerin gaz ve petrol gelirlerinin artırılması için gerekli strateji ve siyaseti birlikte geliştirmesini belirtmektedir. Bağdat bu maddedeki "mevcut" ifadesinin var olan yataklardaki petrol üretiminin yönetimi ve yeni keşfedilen kaynaklarda üretimin tamamına ilişkin olduğunu söylemektedir. IKBY ise "mevcut" kelimesinin, maddenin sadece yazımında ve öncesinde bilinen ve üretimin gerçekleştiği yataklara ilişkin olduğunu iddia ederek IKBY sınırları içindeki yeni bulunacak kuyuların yönetimi ve gelirlerinin Erbil'e ait olduğunu öne sürmektedir. IKBY ayrıca "Irak Merkezi Hükümetinin yetkileri içinde tanımlanmayan hususlarda bölgesel yönetimlerin yetkili olduğu" yönündeki 115. maddenin IKBY sınırları içindeki 2005'ten sonra faaliyete geçen kuyular hakkın-

9. Leonid Issaev ve Andrey Zakharov, "Iraq Kurdistan: Playing The Independence Game", Aljazeera, 1 Mayıs 2017.

10. "Fact Sheet: About the Kurdistan Regional Government", IKBY, <http://cabinet.gov.krd/p/p.aspx?l=12&p=180>, (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2017).

11. IKBY Başkanı Barzani'nin başdanışmanı Hemin Hawrami ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

da kendisini yetkili kıldığını iddia etmektedir. Bu iddiasını, “Bölgesel hukuk ve merkezi hukuk arasında çelişki olması durumunda, eğer çelişki merkezi hükümetin kesin yetki alanına girmiyorsa bölgesel yönetim kanunda değişikliğe gidebilir” şeklindeki 121. madde ile desteklemektedir. Ancak 122. maddenin Bağdat’ın ifade ettiği şekilde okunması IKBY’nin iddialarının altını boşaltmaktadır.¹²

Anayasa’daki doğal kaynaklara ilişkin maddelerin farklı yorumlanmasından doğan krizin aşılması için Bağdat ve Erbil arasındaki müzakereler netice veremeyince IKBY 2007’de kendi Petrol ve Doğalgaz Yasası’nı yürürlüğe koyarak merkezi hükümetten bağımsız petrol satışına başlamıştır. IKBY’nin petrol satışına başlamasında bir diğer önemli etken de Bağdat-Erbil arasında erken dönemlerden itibaren başlayan bütçe krizi olmuştur. Irak Anayasası IKBY’ye ayrılacak olan bütçenin savunma ve dış politika harcamaları gibi Irak devletinin bütünü adına yapılan ulusal harcamalar düşüldükten sonra hesaplanmasını öngörmektedir. IKBY, Maliki hükümetini bu miktarı şişirmekle suçlamış ve kendisine teslim edilen gerçek miktarın –2005’te varılan anlaşmanın aksine– yüzde 11-13 arasında olduğunu iddia etmiştir. IKBY petrol satışı kararını aldığı anda ise Maliki hükümeti Erbil’i, Irak petrolünün bütün Irak halkına ait olmasını öngören Anayasa’nın 111. maddesini ihlal etmekle suçlayarak kendisinden izinsiz IKBY ile anlaşmaya giren yabancı enerji şirketlerini kara listeye almış ve diğer şirketlerin benzer girişimlerde bulunmalarına karşı uyarıda bulunmuştur. 2009 ve 2011 yıllarında Erbil ile Bağdat arasında kısa ömürlü anlaşmalar yapılmış olsa da bu durum taraflar arasındaki gerginlikleri gidermede yeterli olmamıştır. Ayrıca petrol fiyatlarının yüksek olmasından doğan finansal rahatlık meselenin çözülmesi için

yürütülen çabalarda rehavete sebep olmuştur. 2014’te petrol fiyatlarındaki düşüş ve DEAŞ’ın Irak coğrafyasında deprem etkisi yaratan girişi, Erbil’i de Bağdat’ı da ekonomik olarak zor duruma düşürmüştür. Maliki hükümeti 2014 yılı başında IKBY’nin anlaşmalarda öngörülen petrol transferlerini yerine getirmemesinden dolayı bütçe ödemelerini askıya almıştır.

Maliki’nin IKBY’ye bütçe ödemelerini askıya alması Bağdat-Erbil hattındaki krizde önemli bir kırılma noktası olmuştur ve bütün çabalara rağmen bütçe krizinin doğurduğu sıkıntı giderilememiştir. 2014 yılı Eylül ayında Haydar İbadi’nin başbakanlık görevine başlaması ve derinleşen ekonomik krizin etkisiyle taraflar birbirleriyle anlaşma yoluna gitmiştir. 2014 yılı Aralık ayında İbadi hükümetinin IKBY ile vardığı anlaşmaya göre Anayasa’nın 111. maddesi uyarınca federal bütçeden Erbil’e tahsis edilecek “adil” miktarın –2005’te belirlendiği şekliyle– yüzde 17 olarak devam etmesine karar verilmiştir. Bunun karşılığında Erbil’in bağımsız petrol anlaşmalarına son vererek günde 550 bin varil petrolü Bağdat kontrolündeki Devlet Petrol Pazarlama Şirketi (State Organization for Marketing Oil, SOMO) üzerinden ihraç etmesi konusunda mutabık olunmuştur. Fakat Bağdat-Erbil arasındaki mutabakat konjonktürel ve teknik nedenler ve siyasi saiklerle başarıya ulaşmamıştır. Öncelikle İbadi hükümeti yaşadığı nakit krizi nedeniyle IKBY’ye taahhüdünü yerine getirememiştir. Anlaşılacak miktar aylık bir milyar ABD dolarının üzerindedir. Haziran 2014’te toplam yatırılan miktar yaklaşık iki milyar olmuştur. Bu durum IKBY’nin eleştirilerine konu olmuştur. Diğer taraftan IKBY’nin kendisi de bağımsız petrol satışlarına devam etmenin yanında Bağdat’a göndereceği günde 550 bin varil hedefine ulaşamayarak anlaşmanın şartlarını yerine getirememiştir. Yani anlaşma kağıt üzerinde kalmış, fiilen uygulanmamıştır. IKBY tekrar enerji ihracatının tamamını Merkezi Hükümetten bağımsız olarak yürütür hale gelmiştir ve Bağdat’tan da çok kısıtlı ve

12. Raad Kadiri, “Analysing the Hydrocarbon Dispute between the Federal Government and the KRG”, Bayan Center Studies Series, (2016), <http://www.bayancenter.org/en/wp-content/uploads/2016/10/e6543523..pdf>, (Erişim tarihi: 8 Eylül 2017).

düzensiz bir bütçe ödemesi almaktadır.¹³ 2016 ve 2017 bütçe yasaları Parlamentodan geçerken taraflar 2014 anlaşmasını esas alarak konuyu tekrar müzakere etmiştir. Aralık 2016'da geçen 2017 bütçe yasasında Bağdat, IKBY'nin günde 550 bin varil petrol transfer etmesi karşılığında IKBY'deki 650 bin kamu personelinin maaşını ödemeyi kabul etmiştir. Ancak aynı sorunlar halen devam etmekte ve anlaşmanın üzerinden sekiz ay geçmesine rağmen uygulama konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bağdat-Erbil hattındaki bütçe krizi IKBY'nin yaşadığı ekonomik krizi derinleştirmiştir. Bu da göstermektedir ki IKBY bağımsızlığın ekonomik şartlarına sahip değildir. 2014 öncesinde yüksek petrol fiyatlarının getirdiği büyüme ve gelir artışı IKBY ekonomisinin çeşitlendirilerek petrole olan bağımlılığını azaltmak için kullanılmamıştır. Yapılan petrol ihracatı IKBY'nin diğer fonksiyonlarında da olduğu gibi şeffaf olmaktan uzaktır ve yolsuzluk iddiaları yaygındır.¹⁴ 2014 yılında DEAŞ terör örgütünün oluşturduğu güvenlik riskleri, petrol fiyatlarının düşmesi ve Merkezi Hükümetin IKBY'nin toplam gelirin yüzde 80'ini oluşturan federal bütçe payının kesilmesi veya ciddi manada azalmasıyla, bölgeyi ekonomik krize ve derin bir iç ve dış borç batağına sürüklemiştir.¹⁵ Erbil yönetimi okul ve hastanelerde görev yapan kamu personelinin maaşlarını ödeyememekte ve halka yansıyan maddi zorluklar toplumsal olaylar, gösteriler ve grevlere sebep olmaktadır. 2016 Mart ayına kadar biriken borcun ise 14-20 milyar dolar arasında olduğu

tahmin edilmektedir.¹⁶ IKBY'nin uluslararası hukuk nezdinde egemenlik hakkının olmayışı ise dışarıdan borç almasını oldukça zorlaştırmaktadır. Erbil, Bağdat ile arasındaki anlaşmazlıktan dolayı Merkezi Hükümetin uluslararası kuruluşlardan aldığı finansal destekten yararlanamamaktadır.¹⁷ Kerkük dışında elinde bulunan petrol kaynakları ise tek başına Erbil'in giderlerini kapatmaya yetmemektedir. Kerkük'teki yataklar da eklendiği takdirde yaklaşık aylık 375 milyon dolar net gelir elde edilmektedir.¹⁸ Sadece kamu personeli maaşlarının aylık 700 milyon doları geçtiği göz önünde bulundurulursa IKBY'nin bağımsızlığın ekonomik şartlarını taşımadığı görülmektedir.

Irak Anayasası Açısından Referandum

IKBY'de gerçekleştirilecek olan referandumun anayasal olup olmadığı konuya ilişkin tartışmaların odak noktalarından biridir. Bağdat referandumu Anayasa'ya aykırı olarak nitelemektedir. Irak Anayasası'nın yazımında Kürtlerin önemli bir rol aldığı ve bu sayede geniş federal haklara sahip olduğu yukarıda ifade edilmişti. Bunun yanında 2005'te hazırlanan Irak Anayasası halk oylamasıyla kabul görmüş ve Kürtler ezici bir çoğunlukla Anayasa'yı kabul etmiştir. Bağdat bu hususların altını çizerek referandumun anayasallığı üzerinden IKBY'ye eleştiri getirmektedir. Irak Anayasası'nın birinci maddesi şu şekildedir: "Irak Cumhuriyeti federal, bağımsız ve tam egemen bir devlettir. Demokratik, parlamenter, temsilci bir cumhuriyet ile yönetilmektedir. Irak Anayasası Irak'ın birlik ve bütünlüğünün garantisidir." Bağdat Anayasa'nın birinci madde-

13. Robin Mills, "Under the Mountains: Kurdish Oil and Regional Politics", Oxford Enerji Araştırmaları Enstitüsü, (Ocak 2016), <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2016/02/Kurdish-Oil-and-Regional-Politics-WPM-63.pdf>, (Erişim tarihi: 8 Eylül 2017).

14. IKBY'deki siyasetçilerle yapılan özel görüşmeler, Erbil ve Süleymaniye, (Ağustos 2017).

15. Ryan Crocker ve Nussaibah Younis, "Report of the Task Force on the Future of Iraq: Achieving Long-Term Stability to Ensure the Defeat of ISIS", Atlantic Council, (Mayıs 2017), <http://www.publications.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2017/05/Future-of-Iraq-Task-Force-web-0531.pdf>, (Erişim tarihi: 9 Eylül 2017).

16. Mohammed A. Salih, "Low Oil Prices Complicate Iraqi Kurdish Independence", Middle East Institute, (Mart 2016), http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PF7_Salih_KRGeconcrisis.pdf, (Erişim tarihi: 9 Eylül 2017).

17. "Official KRG Response to Statements made by Prime Minister of Iraq, Haider al-Abadi", IKBY, 17 Şubat 2016, <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&cl=12&a=54240>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2017).

18. "Iraqi PM says KRG Exports Enough Oil to Pay for its Public Servants", Rudaw, 4 Ocak 2017, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/040120175>, (Erişim tarihi: 9 Eylül 2017).

sindeki “Irak Anayasası Irak’ın birlik ve bütünlüğünün garantisidir” ifadesini referans göstererek referandumun Anayasa’ya aykırı olduğunu söylemektedir. Irak Başbakanı Eylül ayı başında yaptığı basın toplantısında “referandumun Irak Anayasası’na aykırı olduğu”nu üzerine basarak söylemiştir.¹⁹ Irak Anayasası’nın 119. maddesine göre bölgesel yönetimlere özerk bölge oluşturma hakkı verilmekte ancak ayrılma hakkı verilmemektedir. Irak’taki bölgelerin herhangi birinde herhangi bir referandum ancak Irak Merkezi Hükümeti gerçekleştirebilir aksi takdirde geçerliliği bulunmamaktadır. Irak Hükümet Sözcüsü Saad Haddisi, “Hiçbir parti tek başına Irak’ın kaderine karar veremez. Irak anayasal demokratik, federal ve egemen bir devlettir. Irak’ta bütün taraflar Anayasa’ya uygun hareket etmelidir zira Anayasa bütün Iraklıların hukuki ve siyasi referans noktasıdır” diyerek Bağdat’ın ana argümanını ortaya koymuştur. Bağdat’a göre Merkezi Hükümetin onay vermediği bir referandum Anayasa’ya aykırıdır.²⁰

nanların en önemli tezi Irak’ta birlik ve bütünlüğün sağlanmadığı, yönetim sistemi olarak benimsenen federal sistemin başarısız olduğudur. IKBY Sözcüsü Ümit Sabah’ın şu ifadeleri IKBY’nin konuya yaklaşımı en iyi özetleyen yorumdur: “Irak Anayasası’nda 55 madde bulunuyor, Irak Merkezi Hükümeti bu maddelerin tamamını ya çiğnedi ya da uygulamadı. Anayasa uygulanmıyorsa Irak’ın bütünlüğü garanti altında değildir. ‘Irak Anayasası Irak’ın bütünlüğünün garantisidir’ maddesi Anayasa’ya uygun hareket etmeyen Irak Merkezi Hükümeti tarafından tehlikeye atılmıştır. Merkezi Hükümetin tavrı IKBY’yi, halkın görüşleri çerçevesinde kendi geleceğini tayin etme hakkını kullanmaya yöneltmiştir.”²¹ Bunun yanında IKBY’deki siyasetçiler konuyu daha tarihi ve felsefi bir zeminde değerlendirerek Irak’ta kurulduğu günden beri bir Iraklılık bilinci oluşturulmadığı, Kürtlerin sistem dışına itildiği ve bağımsızlık dışında herhangi bir çözümün mümkün olmadığını iddia etmektedir.²²

Tartışmalı Bölgeler

Irak’taki referandum gündeminin en önemli maddesini Kerkük’ü de kapsayan “tartışmalı bölgeler” oluşturmaktadır. Tartışmalı bölgelerde 140. maddenin uygulanması Bağdat-Erbil hatındaki krizin odak noktalarından olmuştur. Bu bölgelerin tartışmalı olarak nitelenmesinin nedeni Baas rejiminin 1970’lerden itibaren bölgede uyguladığı demografik değişim politikaları nedeniyle tarafların bu bölgelerdeki çakışan egemenlik iddialarıdır. 2003 sonrasında Irak’ta taraflar konuya ilişkin yaptığı müzakerelerden sonra Irak Geçici İdare Yasası’na tartışmalı bölgelere ilişkin bir madde konmuştur. Bu maddeye göre Baas politikalarının yol açtığı demografik değişimler karşısında normalleşmeyi sağladıktan sonra nü-

IKBY’de gerçekleştirilecek olan referandumun anayasal olup olmadığı konuya ilişkin tartışmaların odak noktalarından biridir.

IKBY ve IKBY’de bağımsızlığı savunanlar Irak’ta federalizmin başarısız olduğu, Anayasa’nın uygulanmadığı ve Irak Anayasası’nda referandumu yasaklayan bir madde olmadığı tezini savunmaktadır. KDP yönetimi ve referandumu savu-

19. İbadi’nin konuya ilişkin bu açıklaması onun şu ana kadar referandumla ilişkin yaptığı en sert açıklama olarak nitelenmiştir. Bkz. “العبادي يعتبر استفتاء كردستان غير دستوري... وطريق إلى المجهول”, Youtube, 6 Eylül 2017, https://www.youtube.com/watch?v=vv_-NB0F7V8, (Erişim tarihi: 9 Eylül 2017).

20. “The Looming Question of Kurdish Independence in Iraq”, Aljazeera, 21 Haziran 2017.

21. “رئاسة إقليم كردستان ترد على تصريحات نوري المالكي”, Rudaw, 30 Mayıs 2017, <http://www.rudaw.net/arabic/kurdistan/300520174>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

22. KYB Polit Büro Sözcüsü Sadi Pire ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

fus sayımı ve referandumun gerçekleştirilip bu bölgelerin bağlı olacakları idari tarafın belirlenmesinin Anayasa'nın 140. maddesine göre 2007 yılının sonuna kadar tamamlanması gerekmektedir. Tartışmalı bölgelere ilişkin belirtilen sürecin uygulanmasını Merkezi Hükümet gerçekleştirecekti ancak bu şartlar yerine getirilmedi ve Erbil Bağdat'ı Anayasa'ya uymamakla suçladı.

2014'te DEAŞ'ın Irak'a saldırması ve akabinde Irak ordusunun bölgeden çekilmesinden sonra Peşmerge, Irak ordusunun bıraktığı Kerkük'ü ele geçirdi ve burada mevzilenerek şehirde kontrolü sağladı.²³ Peşmerge'nin DEAŞ sonrası dönemde Sünni Arapların Kerkük'e geri dönüşü noktasında engel çıkardığı yani öncesinin Araplaştırma politikasına karşılık Kürtleştirme politikasının uygulandığı dile getirilmektedir. IKBY ise Kerkük'te aldığı tedbirlerin 140. maddede atıfta bulunulan Irak Geçici İdare Yasası'nın öngördüğü önlemler olduğunu söylemektedir. 140. maddenin uygulanarak Kerkük'te referandum yapılması gerektiğini savunmaktadır. Referandumun ertelenmesine ilişkin Bağdat ve diğer aktörlerle yapılacak müzakerelerde 140. maddenin uygulanmasını şart olarak sunmaktadır. 140. maddenin uygulanması durumunda DEAŞ sonrası demografiyi de dikkate alarak Kerkük'te IKBY'ye katılma noktasında irade ortaya çıkacağını hesap etmektedir. Yani referandum ertelense dahi Kerkük'ü hukuki olarak ilhak etmeyi hedeflemektedir.

Tartışmalı bölgeler içinde zengin petrol kaynaklarına sahip Kerkük en önemli odak noktasını oluşturmaktadır. Kentteki devlet binalarına IKBY bayraklarının asılmasıyla Bağdat-Erbil arasında derinleşen kriz, Ankara ve Tahran'da da ciddi yankı uyandırmıştır. KYB üyesi Kerkük Yerel Meclisinin Arap ve Türkmen üyelerin boykotuna rağmen 25 Eylül'de gerçekleştirilecek referanduma katıl-

ma kararı alması²⁴ Bağdat'ın sert tepkisine neden olduğu gibi Ankara ve Tahran'ın da ağır eleştirilerinin hedefi olmuştur. IKBY açısından Kerkük'ün siyasi önemi vardır zira Kerkük Irak Kürtleri tarafından "Kürtlerin Kudüs'ü" olarak nitelenmektedir. IKBY, Kerkük'ün bir Kürt kenti olduğunu ancak Saddam döneminde uygulanan demografik değişim politikalar nedeniyle kimliğinin değiştirildiğini öne sürmektedir. Buna karşın 2003 sonrasında da Kürtlerin Kerkük'te baskı oluşturarak demografik değişim yaptığı bilinmektedir. Şehir merkezi tarihi olarak Türkmen ağırlıklı olan Kerkük'ün demografik yapısı sistematik olarak değiştirilmiştir.

Bunun yanında Kerkük'ün IKBY içinde olmadığı bir senaryoda Erbil'in ekonomik olarak varlığını sürdürmesi kolay değildir. IKBY'nin tartışmalı bölgelerin kontrolünü elinde tutmadığı bir senaryoda 4 milyar varil civarında petrol rezervi bulunmaktadır. Ancak Kerkük ve etrafını kontrol altına aldığı bir senaryoda 45 milyar varillik bir petrol rezervinin kontrolünü elde etmiş olacaktır. Bu nedenle Kerkük'ün IKBY'ye bağlı olmadığı bir durumda bağımsız bir Kürt devleti senaryosu sürdürülebilir görünmemektedir.²⁵ Bu nedenle IKBY'ye göre bu referandum bir yönüyle de 2014 yılında Peşmerge'nin DEAŞ terör örgütünden kurtardığı Kerkük'ün kaderini belirleyecektir. Barzani, "Kerkük için her bir Kürt savaşa hazır" diyerek konuya ilişkin ne kadar sertleşebileceklerinin sinyalini vermiştir.²⁶ IKBY açısından Kerkük'ün içinde olmadığı bir bağımsız devlet senaryosu masada bulunmamaktadır. Kerkük'te gerçekleştirilmesi öngörülen referandum hiç olmazsa kısa vadede Kürtlerin Kerkük üzerindeki iddialarını pekiştirecektir.²⁷

24. "Kerkük İl Meclisinden 'Referanduma Katılma' Kararı", Anadolu Ajansı, 29 Ağustos 2017.

25. Eric Pichon, "Regional Implications of Iraqi Kurdistan's Quest for Independence", European Parliament Briefing, (Aralık 2016).

26. Nafiseh Kohnavard, "Barzani: Kerkük için Her bir Kürt Savaşa Hazır", BBC Türkçe, 9 Eylül 2017.

27. Samia Nakhoul, Mayer Chmaytelli ve Stephen Kalin, "Iraqi Kurdish Leader Says no Turning Back on Independence Bid", Reuters, 6 Temmuz 2017.

23. DEAŞ sonrası Kerkük'teki dengeler için bkz. Serhat Erkmen, "Kerkük'te Yeni bir Dönem mi Sonun Başlangıcı mı?", Anadolu Ajansı, 18 Nisan 2017.

Tartışmalı bölgelerin geleceğine ilişkin tartışma bir yönüyle –Kürt bölgesi de dahil– Irak’ın geleceğine ilişkin, iç savaş senaryosunu da barındırmaktadır. Çünkü Kerkük başta olmak üzere tartışmalı bölgeler üzerinde Bağdat ve Erbil’in güçlü iddiaları bulunmaktadır. Tartışmalı bölgelerin mutabakata varılmadan fiili durum yaratılarak herhangi bir tarafın kontrolünde kalması iç savaş da dahil birçok kriz senaryosunu beraberinde getirebilir. Buna bölgesel aktörlerin pozisyonları da eklendiğinde muhtemel krizler yerellikten çıkıp bölgesel bir krize dönüşecektir. Bu kriz mülteci akını da dahil olmak üzere Ankara ve Tahran’ı derinden etkileyecek bir süreci başlatacağı için Türkiye ve İran IKBY’nin referandum ve bağımsızlık taleplerine güçlü şekilde karşı çıkmaktadır.

IKBY’DE İÇ DİNAMİKLER VE BAĞIMSIZLIK TARTIŞMASI

Barzani’nin Başkanlığının Meşruiyetine İlişkin Tartışmalar

IKBY’de başkanlık süresi 2015 yılı Ağustos ayında biten ve IKBY Şura Konseyi kararıyla başkanlık süresi iki yıl uzatılan Mesut Barzani’nin meşruiyetine ilişkin ciddi itirazlar bulunmaktadır. 2005 yılında IKBY Parlamentosu içindeki KDP-KYB ittifakıyla IKBY başkanı olarak seçilen Mesut Barzani, 2009 yılı Temmuz ayında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde yaklaşık yüzde 70 oranında oy alarak IKBY’nin ilk seçilmiş başkanı unvanını almıştır. Başkanlık seçimlerinin dört yılda bir tekrarlanmasının planlandığı IKBY’de 2013 yılı Ağustos ayında seçimlerin gerçekleştirilmesi gerekirken, IKBY Parlamentosunda KDP-KYB ittifakı Mesut Barzani’nin görev süresini 2015 yılı Ağustos ayına kadar uzatmıştır. Ancak Barzani’nin görev süresini uzatmak için çıkartılan kanunda “başkanın görev süresi iki yıldan fazla uzatılamaz” kaydı bulunmaktaydı. Fakat 2015

yılı Ağustos ayına geldiğinde KDP başta DE-AŞ’la mücadele konusu olmak üzere IKBY’nin karşı karşıya olduğu sorunları gerekçe göstererek, “konunun Barzani ismi üzerinden kişiselleştirilmemesi gerektiği, IKBY’nin güvenlik ve geleceği için Başkan Barzani’nin görev süresinin uzatılması gerektiği” yönünde tavır takınmıştır.

Ağustos ayında IKBY hükümetine bağlı bir kurum olan IKBY Şura Konseyi, Başkan Barzani’nin görev süresinin uzatılması yönünde kararını açıkladığında Goran Hareketi mensubu IKBY Parlamento Başkanı Yusuf Muhammed Sadık Şura Konseyinin bu kararı alma yetkisinin olmadığını söylemiştir. Böyle bir kararı ancak IKBY Parlamentosunun alabileceği ve parlamento başkanı olarak kendisinin de onaylamasının gerektiğini ancak böyle bir şeyin gerçekleşmediğini belirterek kararı tanımadıklarını ifade etmiştir.²⁸ Goran Hareketi’nin Barzani’nin başkanlık süresinin uzatılmasına ilişkin itirazları Başkan Barzani’nin meşruiyetinin yanı sıra KDP yönetiminin aldığı kararları da tartışmalı hale getirmektedir. Goran Hareketi ve diğer partilere mensup muhalif siyasetçilerce Barzani yönetiminin aldığı referandum kararı –aşağıda değerlendirildiği üzere– bu çerçevede illegal bir karar olarak görülmektedir.

KDP’nin Kuzey Irak Parlamentosu Sözcüsü’nü Erbil’den çıkarması ve Goran bakanlarının hükümette yer almaması KDP yönetiminin –referandum da dahil– kararlarını tartışmalı hale getirmektedir. Başkan Barzani’nin görev süresinin uzatılmasına ilişkin Goran Hareketi’nin güçlü itirazları, Muhammed Sadık’ın IKBY başkanlık makamının tartışmalı olduğu yönündeki söylemleri ve Goran’ın IKBY’nin yönetim şeklinin değiştirilmesi yönündeki talepleri ve girişimleri KDP ve Goran Hareketi arasındaki ilişkinin

28. Mohammed Salih, “KRG Parliament Speaker: Barzani’s Term Extension ‘Against the Law’”, Al Monitor, 28 Ağustos 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/08/kurdish-parliament-speaker-challenge-barzani-legitimacy.html>, (Erişim tarihi: 6 Eylül 2017).

kopmasına neden olmuştur. KDP, Süleymaniye'deki KDP binalarının göstericiler tarafından hedef alınmasını gerekçe göstererek 12 Ekim 2015'te Muhammed Sadık'ın Erbil'e girişine izin vermemiştir. Olayın hemen arkasından IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani, kabinesindeki Goran mensubu beş bakanı kabine dışı bırakarak görevlerini kabinedeki diğer bakanlara vermiştir.²⁹ Goran, Başbakan Barzani'nin bu manevrasını kesin bir dille reddederek illegal olarak nitelmiştir. 2015 yılı sonundan bu yana Parlamento'nun işlevsiz durumda olması ve Goran'ın hükümet dışında bırakılması IKBY siyasetinde derin bir kriz ve kırılmaya neden olmuştur.

Fakat referandum yaklaşırken KYB inisiyatiifiyle IKBY Parlamentosunun tekrar etkinleştirilmesi yönünde atılan adım ve ABD'nin açıklaması referandumun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair soru işaretlerine neden olmuştur. KYB tarafından 12 Eylül akşamı yapılan açıklamada KYB, KDP ve Goran'ın Parlamentosunun aktifleştirilerek referandum kararına ilişkin kanunun onaylanmasını da içeren yedi madde üzerinde ilkesel olarak anlaştığı kaydedilmiştir.³⁰ Buna karşın ABD'nin DEAŞ'la Mücadele Koalisyonu Özel Temsilcisi Brett McGurk, Goran yetkilileriyle görüşerek ABD'nin "Parlamentosunun referandumu ertelemesinden yana olduğu"nu ifade etmiştir. Bu görüşme sonrası yapılan açıklamalarda, "ABD'nin referandumun bu koşullarda gerçekleştirilmesine karşı olduğunu kesin bir dille ifade ederek, Bağdat-Erbil arasındaki krizin çözümü için Birleşmiş Milletlerde ABD, Fransa ve İngiltere'nin girişimde bulunacağı" belirtilmiştir.³¹ Goran'la yapılan bu görüşme ve yapılan açıklamalar Kuzey Irak referandumunun hayata

geçirilip geçirilmeyeceğinden Bağdat-Erbil arasındaki müzakerelerin içeriğine ilişkin birçok soruyu gündeme getirmiştir. Referanduma giderken gündem çok hızlı değişmektedir ve bu analizin yazıldığı tarihten sonra IKBY referandumuna ilişkin BM'de ABD öncülüğünde atılacak adımlar referandumun geleceğini etkileyecektir.

Referandumun Hedefi

Referandum kısa vadede Bağdat'la müzakerelerde IKBY'nin elini güçlendirecektir fakat KDP'nin IKBY iç siyasetindeki tıkanmışlığı aşmasına ne kadar yardım edeceği tartışmalıdır. Peşmerge güçleri Kerkük başta olmak üzere tartışmalı bölgelerin bazılarının kontrolünü ele geçirmiştir. Barzani buralarda referanduma gidilmesi ve referandumdan evet çıkmasının IKBY'nin tartışmalı bölgelerdeki kontrolünü perçinleyeceğini düşünmektedir. Ayrıca Erbil-Bağdat hattındaki –ekonomik konular da dahil– sorunlu başlıklar müzakerelerde IKBY'nin elini güçlendirecektir.³² Bunun yanında KDP yönetimi referandumu, IKBY'de Başkan Barzani'nin 2013'te görev süresinin uzatılmasıyla başlayan siyasi krizi, Irak Merkezi Hükümetinin IKBY'nin bütçedeki payını kesmesi ve petrol fiyatlarının düşmesiyle başlayan ekonomik krizi ve DEAŞ'ın Musul'un kontrolünü ele geçirmesiyle başlayan güvenlik krizinin neden olduğu tıkanıklığı aşmak için kullanmaya çalışacaktır. Referandum Parlamento kararıyla ertelense dahi referandumu dünya gündemine taşımış olmak KDP tarafından bir başarı olarak yansıtılacaktır. 2017 yılı Aralık ayında IKBY'de genel seçimler ve bakanlık seçimlerinin yapılacağı dikkate alındığında Goran ve KYB ittifakının IKBY'deki belirtilen sorunlar nedeniyle kendinden daha fazla söz ettirmeye başladığı ve İslami Grup gibi önemli aktörlerin KDP'ye

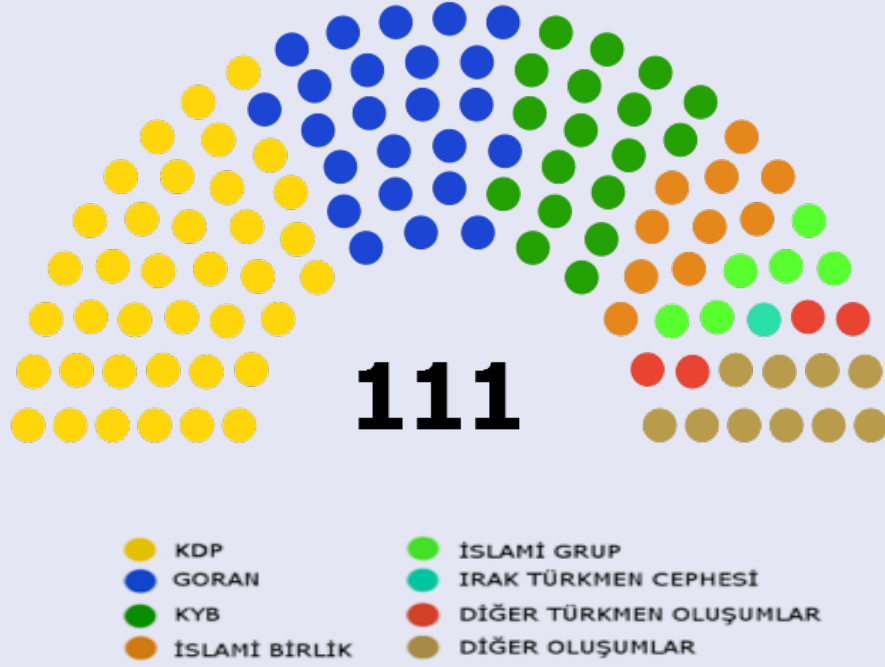
29. Hevidar Ahmed, "Kurdistan PM Barzani Sacks Goran Ministers from KRG Cabinet", Rudaw, 13 Ekim 2015, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/131020151>, (Erişim tarihi: 6 Eylül 2017).

30. "KDP, Gorran, PUK Agree in Principle to Reactivate Kurdistan Parliament", Rudaw, 12 Eylül 2017, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/12092017>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2017).

31. İdris Okuducu, "ABD, IKBY'nin Yapacağı Referandumun Ertelenmesini Talep Etti", Anadolu Ajansı, 14 Eylül 2017.

32. Morgan L. Kaplan ve Ramzy Mardini, "The Kurdish Region of Iraq is Going to Vote on Independence. Here's What You Need to Know", *Washington Post*, 21 Haziran 2017; Leonid Issaev ve Andrey Zakharov, "Iraq Kurdistan: Playing The Independence Game", *Aljazeera*, 1 Mayıs 2017.

ŞEKİL 1. İKBY'NİN DÖRDÜNCÜ DÖNEM PARLAMENTO SEÇİMLERİ

21 Eylül 2013 tarihinde gerçekleşen İKBY'nin dördüncü dönem Parlamento seçimlerine 31 liste katılmış, bunların sadece 17'si Parlamento'ya girme hakkı kazanmıştır. Yukarıda gösterilen şekildeki parti ve oluşumların koltuk dağılımları ise aşağıdaki gibidir:

KDP	38
Goran	24
KYB	18
İslami Birlik	10
İslami Grup	6
Irak Türkmen Cephesi	1
Diğer Türkmen Oluşumlar	4
Diğer Oluşumlar	10

Seçim sonrasında 29 Nisan 2017 tarihinde parlamento başkanı sıfatıyla başkanlığa Yusuf Muhammed (Goran) seçilmiştir. Sözcü yardımcısı KDP mensubu Cafer Hacı (Jaffar Hagi) olurken Parlatonun sekretarya sorumluluğu görevi ise İslami Grup üyesi Fahrettin Kadir'e verilmiştir.

yönelik eleştirilerini artırdığı düşünüldüğünde Barzani'nin IKBY iç siyasetindeki hesapları tutmayabilir. Zira referandum, bağımsızlık gibi bir konuda bile Kürt gruplar arasındaki farkları ortaya koymuştur. Bu farkların referandum sonrası azalacağına dair hiçbir işaret yoktur.

Referandum (gerçekleştirilmesi durumunda) orta ve uzun vadede bağımsız bir Kürt devleti için atılmış bir adım niteliğindedir. Çünkü IKBY kamuoyunda Irak Merkezi Hükümeti ve Irak'la bozulan ilişkileri düzeltmenin mümkün olmadığı, Kürtlerin bağımsız bir devlete sahip olması gerektiği yönündeki görüş üzerinde mutabakat vardır. Zaten IKBY'deki hiçbir aktör bağımsızlık fikrini eleştirmemektedir. Eleştirilerin tamamı "Barzani'nin bu işi kendine mal etmek istemesi"ne yöneliktir. IKBY, Irak ile federalizm üzerine bir müzakere sürecini kesin bir şekilde geride bıraktıklarını, bundan sonra bağımsızlığa giden süreçte nasıl yöntem belirleneceği üzerine konuşacaklarını açık şekilde ifade etmektedir.³³ Mesut Barzani bir yönüyle de "bağımsız Kürdistan" meselesini bir prestij konusu haline getirmiştir. Özellikle 2005 Anayasası'ndan sonra Kuzey Irak'ı yönetmeye başlayan Mesut Barzani bölgenin yaşadığı krizlerden dolayı eleştiri oklarının hedefi olmaya başlamıştır. Bu nedenle Kürtlerin yüz yıldır devam eden bağımsız devlet kurma hayallerini hayata geçirerek tarihe geçmeyi hedeflemektedir.³⁴

IKBY'de KDP Dışındaki Aktörlerin Tutumları

Mesut Barzani ve KDP karşıtı muhalefet içinde kendisinden en fazla söz ettiren Goran Hareketi'dir. 2009 yılında Irak siyasetinin önde gelen isimlerinden Noşirvan Mustafa tarafından kurulan ve girdiği ilk seçimlerde büyük başarı göstererek 11'i azınlıklar için ayrılmış 111 sandalyeli Mecliste 24 sandalye elde eden Goran, KDP kar-

şıtı muhalefetin ön plana çıkan siyasi aktörlerinden birine dönüşmüştür. Goran'a göre bağımsız bir Kürt devletinin kurulması hareketin en temel hedeflerinden biridir. Ancak KDP liderliğindeki referandum çıkışı Kuzey Irak halkına değil Barzani'nin kişisel çıkarlarına hizmet etmektedir. Bağımsız bir Kürt devletinin kurulması için Kuzey Irak'ta öncelikle devlet kurumları oluşturulmalıdır. Bu ise Kuzey Irak halkının iradesini temsil eden bir parlamento aracılığıyla mümkün olacaktır. Ancak KDP iki yıla yakın bir süredir Parlamento atıl duruma getirmiştir. KDP yönetimi ufak bir yönetici zümreyle, diğer siyasi aktörlere müzakere etmeden, şeffaf olmayan yollarla ülkeyi yönetmektedir. Bağımsız bir Kürt devletinin kurulabilmesi için öncelikle ülkedeki yönetim şekli değiştirilmelidir. Başkanlık sistemi yerine parlamenter sisteme geçilmeli, yargı bağımsız olmalı, güvenlik güçleri partilerin ya da grupların değil devletin kontrolünde olmalı, ekonomi politikaları şeffaf bir şekilde belirlenmeli ve IKBY'nin yaşadığı ekonomik sorunlar çözülerek gerekli devlet kurumları inşa edilmelidir. Ancak bu adımlar atıldıktan sonra bağımsız bir Kürt devleti için uygun zemin oluşturulacaktır. Fakat KDP belirtilen konuların hiçbirine ilişkin adım atmamıştır. IKBY bağımsız bir Kürt devletini taşıyacak kurumlardan yoksundur. Referandum kurulan bir devletin ilanı olabilir ancak ortada devlet olmadığı için referandum yanlış bir hamledir.³⁵ İfade edilen nedenlerden dolayı Goran Hareketi mevcut koşullarda referandum yapılmasına karşı çıkmaktadır.

KYB içinde Celal Talabani'nin hastalığı nedeniyle farklı gruplar referanduma ilişkin farklı pozisyon almıştır. Her ne kadar KYB yönetimi parti içindeki ayrışmaları reddetse de Celal Talabani'nin eşi Hero Talabani liderliğindeki ekibin KDP'ye daha mesafeli durduğu ve Goran Hareketi'yle daha yakın ilişki içinde olduğu ancak KYB Polit Bürosu içindeki öne çıkan isimle-

33. IKBY Başkanı Mesud Barzani'nin başkanışmanı Hemin Hawrami ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

34. Kürdistan İslami Toplum Partisi lideri Ali Bapir ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

35. Goran Hareketi sözcüsü Soruş Hacı ile yapılan özel görüşme, Süleymaniye, (Ağustos 2017).

rin KDP'yle daha yakın ilişkiler kurduğu ifade edilmektedir. KYB yönetimi bu durumu KDP üzerinde Mesut Barzani'nin mutlak belirleyici olduğu ancak KYB'nin bir kadro hareketi olduğu ve KYB bileşenlerinin farklı görüşler ifade etmekte özgür olduğu şeklinde izah etmektedir. Buna karşın KYB mensubu Necmeddin Kerim başkanlığındaki Kerkük İl Meclisinin referandum katılma kararı alması KYB içinde güçlü bir ekibin referandumdan yana tavır aldığını ortaya koymuştur.

Süleymaniyeli iş insanı Şehsuvar Abdulvahid'in liderlik ettiği "Referandum Şu An için Hayır" kampanyası referandum karşı en görsel içerikli ve sesli muhalefeti dile getirmektedir.

KYB referandumla ilişkin resmi olarak şu pozisyonu benimsemektedir: Bağımsız bir Kürt devleti KYB'nin temel hedeflerinden biridir, referandum bu yolda atılması gereken bir adımdır. Mevcut sınırlar Sykes-Pickot sınırlarıdır, bölge gerçekliğini temsil etmemektedir. Bölgedeki bütün etnik gruplara devlet kurma hakkı verildiği halde Kürtlere verilmemiştir. Yani ulus devlet Kürtler tarafından uydurulmuş bir olgu değil Kürtlerin mahrum bırakıldığı bir haktır. Irak'ta "bağımsız Kürt devleti" Kürtlerin yüz yıllık hayalidir. Ancak referandumun hedefleri açısından başarılı olması için Parlamento etkinleştirilmeli, IKBY'deki siyasi partiler arasında mutabakat sağlanmalıdır. Genel seçimler sonrasında etkin bir hükümet oluşturularak IKBY'nin yaşadığı sorunlara çözüm üretilmelidir. Referandumun Irak Anayasası'na aykırı olduğu yorumu doğru değildir çünkü Irak Anayasası'nda IKBY'de referandum yapılmasını yasaklayan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Irak Anayasası'na asil riayet etmeyen Irak Merkezi Hükümetidir. KYB, Irak Parlamentosunda Kürt bölgesindeki petrolün çıkarılmasına ilişkin çok sayıda kanun

tasarısı sunmuştur. Ancak Irak Parlamentosu kendi etki sınırlarını aşarak sunulan kanun tasarılarının muhtevasını değiştirmiş, Kürt bölgesi ve tartışmalı bölgelerdeki petrol konusunu mutabakatla çözmeye müsaade etmemiştir. IKBY, Irak Merkezi Hükümetinin uzlaşsız tutumu nedeniyle Kürt bölgesi ve tartışmalı bölgelerdeki petrolü kendisi çıkarmak zorunda kalmıştır. Ya da Peşmerge resmi olarak Irak güvenlik güçlerinin bir parçası olduğu halde Irak Merkezi Hükümeti maaşlarını ödememiştir. Kürtlerin bugün yaşadığı sorunların birçoğunun nedeni Irak Merkezi Hükümetinin uzlaşsız tavrıdır. Bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının doğuracağı sorunlar, geçmişte ya da bugün yaşananlardan daha kötü olmayacaktır. Bu nedenle bağımsız bir Kürt devleti kurulması için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu çerçevede KYB, Goran ile ittifakını sürdürmektedir. Goran'ın taleplerini içeren bir strateji çerçevesinde KDP ile birlikte bu süreç yürütülmelidir.³⁶

İslami partilerden Kürdistan İslami Grup (IKBY Meclisinde 6 sandalyeye sahip) Barzani'ye karşı eleştirel bir pozisyon alarak referandumun zamanlamasını yanlış bulduğunu ifade ederken, Kürdistan İslami Birlik Partisi (IKBY Meclisinde 10 sandalyeye sahip) IKBY'deki partiler arasında mutabakat sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Bağımsız bir Kürdistan'ı sonuna kadar destekleyen İslami Grup'a göre Irak'ta "bağımsız Kürdistan" Kürt halkının hakkıdır, Kürtlerin bu haktan mahrum bırakılmaları dini ve siyasi olarak doğru değildir. Bu nedenle IKBY'de siyasi partiler arasında yapılan tartışma bağımsız bir Kürdistan'a "evet" ya da "hayır" tartışması değil referandumun zamanlamasına ilişkin bir tartışmadır. Çünkü Barzani ve etrafındaki sınırlı sayıda KDP yöneticisi, IKBY'deki diğer siyasi partilere haber vermeden referandum kararını kendi başına almıştır. IKBY'deki güçlü siyasi partiler KDP'nin

36. KYB Polit Büro Sözcüsü Sadi Pire ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

aldığı referandum kararına karşıdır, referandum kararına destek veren partiler kota üzerinden Parlamento'ya girmiş küçük partilerdir. Çünkü referandum için iç koşullar uygun değildir. Zira KDP, IKBY'yi çok kötü yönetmektedir, halkın sorunlarını dikkate almayan dar bir KDP kadrosu iktidardan faydalanmaktadır, IKBY bir yolsuzluklar cennetine dönüşmüştür. Barzani yönetimi ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok sorunu aşamadığı için referandumu kamuoyunu meşgul etmek amacıyla araçsallaştırmaktadır. Diğer taraftan Parlamento atıl durumdadır. Muhafiz partiler tamamen sistem dışına itilmiştir. Referandum kararı ancak Parlamentoda siyasi partilerin ittifakıyla alınabilecek bir karardır, KDP'nin kararı kendini bağlayan bir parti kararıdır. Ayrıca Irak Merkezi Hükümeti, Türkiye, İran gibi IKBY açısından en önemli aktörler referanduma karşı çıkmaktadır. Bunun yanında başta ABD olmak üzere uluslararası aktörler referandumun zamanlamasına sıcak bakmamaktadır. Bağımsızlığın gerçekleşebilmesi için yerel, bölgesel ve uluslararası konjonktürün uygun olması gerekmektedir fakat şu anda koşullar uygun değildir.³⁷ Bu nedenlerden dolayı İslami Toplum Partisi referandumu şu an için uygun görmemektedir. İslami Birlik ise IKBY'nin içinde bulunduğu krizden çıkmak için reform ve diyalogun zorunlu olduğunun altını çizmektedir.³⁸ Referandumun bu koşullar altında gerçekleşmesinin sağlıklı olmadığını vurgulayarak ertelenmesi çağrısında İslami Toplum Partisi'yle aynı pozisyonu almaktadır.

Türkmenler, diğer azınlıklar ve bazı sivil inisiyatifler de IKBY'nin referandum kararına eleştirel yaklaşmaktadır. Irak Türkmenleri açısından referandum kararı KDP'nin tek başına alabileceği karar değildir ancak iç ve dış mutabakatla bu karar alınabilir. IKBY Parlamentosunun işlevsiz

durumda olması ve Bağdat'la mutabakata varılmaması referandum kararını tartışılmalı hale getirmektedir. Türkmenler referandum karşıtı tavrını Kerkük İl Meclisinin referanduma katılma kararına karşı aldıkları net tavırla ortaya koymuştur. Kerkük'te Araplar da referanduma karşı olduğu gibi tartışılmalı bölgelerde yaşayan Hristiyan Süryani milletvekilleri de benzer şekilde Hristiyanların çoğunluk oldukları bölgelerde referandumun yapılmasını istemediklerini beyan etmişlerdir.³⁹ Bunun yanı sıra Süleymaniyeli iş insanı Şehsuvar Abdulvahid'in liderlik ettiği "Referanduma Şu An için Hayır" kampanyası referanduma karşı en görsel içerikli ve sesli muhalefeti dile getirmektedir. Abdulvahid, Barzani yönetimin IKBY'yi derin bir siyasi ve ekonomik krize sürüklediğini ifade ederek mevcut koşullarda referandum yapılmasının IKBY halkından çok Barzani ve KDP'ye yarar sağlayacağını söylemektedir.⁴⁰

Geçmiş ve Gelecek Seçimler

2005 ve 2009 yılında KDP-KYB ittifakı Mesut Barzani'yi IKBY başkanlığına taşımıştır fakat Noşirvan Mustafa liderliğinde 2009'de kurulan Goran Hareketi Kuzey Irak siyasetinde ciddi kırılmaya neden olmuştur. 2005 yılında IKBY'de düzenlenen parlamento seçimlerinden KDP ve KYB ittifakı başarıyla çıkmıştır. Irak'taki Kürt siyasetinin öne çıkan bu iki tarihi aktörünün birlikteliği seçimlerden galip çıkmış, KDP mensubu Neçirvan Barzani IKBY başbakanı olmuştur. Aynı yıl Parlamentodaki KDP-KYB ittifakı Mesud Barzani'yi IKBY başkanı olarak seçmiştir. Bu ittifak 2009 yılındaki parlamento ve başkanlık seçimlerinde de devam etmiş ve seçimlerden yine başarıyla çıkmıştır. IKBY başbakanı bu kez KYB saflarından Behram Salih olurken Mesud Barzani yeniden başkan seçilmiştir. Ancak 2009 seçimlerinin en öne çıkan gündem maddelerinden biri

37. Kürdistan İslami Toplum Partisi Lideri Ali Bapir ile yapılan özel görüşme, Erbil, (Ağustos 2017).

38. "Secretary-General: We are Stick to the Reform Option to Resolve Outstanding Crises", Kürdistan İslami Birlik Partisi, <http://www.yakgrtw.net/en/news-en/amindar-activity/1024>, (Erişim tarihi: 31 Ağustos 2017).

39. Ali Mukarrem Garip, "Hristiyanlardan IKBY Referandumuna Tepki", Anadolu Ajansı, 22 Ağustos 2017.

40. "Referanduma Şu An için Hayır" kampanyası lideri Şehsuvar Abdulvahid ile yapılan özel görüşme, Süleymaniye, (Ağustos 2017).

KYB kurucularından ve Irak Kürt siyasetinin karizmatik isimlerinden Noşirvan Mustafa'nın kurduğu Goran (Değişim) Hareketi'nin 2009 seçimlerinde büyük bir başarı göstererek kota dışındaki 100 sandalyeden 24'ünü elde etmesi olmuştur. 2013 seçimlerinde Goran aynı başarıyı sürdürmüş, Parlamentoda tekrar 24 sandalye elde etmiştir. Goran Parlamentoda bir taraftan KYB'yi eleştirirken diğer taraftan KDP karşıtı güçlü bir muhalefet yürütmüştür. Goran'ın öncülük ettiği muhalefet Irak Kürtlerinin tek blok halinde hareket ederek Irak siyasetinin belirleyici aktörü olmasını engellemiş ve Kürt siyaseti kendi içinde gün geçtikçe karmaşıklaşan sorunlarla muhatap olmaya başlamıştır.

2013 yılında Parlamentoda KDP öncülüğündeki bloğun Mesut Barzani'nin başkanlık süresini iki yıl uzatmasına Goran muhalefet etmiş, 2015 yılı Ağustos ayında aynı bloğun Barzani'nin görev süresini iki yıl daha uzatması ise Kuzey Irak siyasetini bugün bulunduğu krize sürüklemiştir. Goran Hareketi, Barzani'nin görev süresinin sona erdiğini, bu nedenle Barzani'yi IKBY başkanı olarak tanımadığını açıklamıştır. 2015 yılı Ekim ayında Goran'ın kalesi Süleymaniye'deki KDP binaları göstericilerin saldırılarına uğrayınca KDP, Goran üyesi IKBY Parlamentosu Başkanı Yusuf Muhammed Sadık'ın Erbil'e girişine izin vermemiştir. Aynı günlerde gerçekleştirilen kabine değişikliğinde KDP beş Goranlı bakanı kabine dışı bırakmıştır. Bunun üzerine Goran, KDP'nin müttefiki KYB'yle müzakere yoluna gitmiştir. KYB özellikle 2016 yılının başından itibaren KDP'yle ilişkilerine mesafe koymaya başlamış, 2016 yılı Mayıs ayı itibarıyla Goran'la ittifak kurmuştur. Buna karşın KDP, KYB-Goran ittifakını tanımadığını, ikisiyle tek bir entite gibi değil ayrı ayrı görüşebileceğini açıklamıştır. Kuzey Irak siyasetindeki bu bölünmüşlük Irak Parlamentosunda Kürt grubuna da yansımış, KYB-Goran ittifakı 30 sandalyeye ulaşırken, KDP ve ona destek veren azınlıklar 28 sandalyeye sınırlı kalmıştır. KDP ve KYB-Goran ittifakı

arasındaki kriz Kürt siyasetinde bir tıkanmaya neden olmuştur.⁴¹

2017 yılı Aralık ayında gerçekleştirilmesi planlanan parlamento ve başkanlık seçimleri, KDP ve Barzani'nin siyasi pozisyonu ve referandum kararı üzerinde belirleyici bir etkidir. KDP'nin iki dönem üst üste Barzani'nin başkanlık süresini uzatması, Parlamentonun iki yıla yakın bir süredir atıl durumda olması, Kuzey Irak'ta yaşanan derin ekonomik kriz ve Barzani karşıtı muhalefetin gün geçtikçe güç kazanması 2017 Aralık ayında gerçekleştirilecek olan seçimleri KDP açısından oldukça önemli kılmaktadır. Kuzey Irak'ta birçok siyasetçi Barzani'nin referandum kararının arkasında "2005'ten bu yana Kuzey Irak'ı çok kötü yöneten Başkan Barzani'nin neden olduğu sorunların üzerini örtme çabası" olduğunu ifade etmektedir. 2017 seçimlerine giderken kendi popülaritesini artırmak için referandumu kullanmak istediği söylenmektedir.⁴² Ancak Barzani'nin Suudi Arabistan'da yayınlanan *Okaz* gazetesine verdiği demeçte 2017 seçimlerinde kendisinin başkan adayı olmayacağı, akrabalarından birinin olmasına ise sıcak bakmadığını ifade etmesi referandum sonrası sürece ilişkin birçok soru işaretine neden olmuştur. Çünkü referandum (gerçekleştirilmesi durumunda) sonrası tartışmalı bölgeler, Bağdat'la müzakereler, bölgesel aktörlerin referandum karşıtı tavrı ve terörle mücadele gibi konular nedeniyle zaten birçok bilinmeyen barındırmaktadır. Buna bir de Barzani'nin "Aday olmayacağım" çıkışı eklenince referandum sonrası sürece ilişkin daha belirsiz bir ortam oluşmuştur. Bu nedenle IKBY siyaseti açısından 25 Eylül'de gerçekleştirilmesi planlanan referandum kadar Aralık ayında gerçekleştirilmesi planlanan seçimler de aktörlerin pozisyonları üzerinde bir hayli belirleyici bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

41. Mohammed Salih, "Irak Kürdistanı: Yeni İttifak, Derinleşen Bölünmüşlük", *Al Monitor*, 5 Temmuz 2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2016/07/iraq-kurdistan-division-puk-gorran-deal-kdp.html>, (Erişim tarihi: 31 Ağustos 2017).

42. Kuzey Irak'taki siyasetçilerle yapılan özel görüşmeler, Erbil ve Süleymaniye, (Ağustos 2017).

BÖLGESEL VE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN POZİSYONU

Türkiye

Türkiye, Kuzey Irak'taki referandum sürecine ilişkin en net ve sert tepki ortaya koyan bölgesel aktör konumundadır. Türkiye IKBY ile güçlü ticari, siyasi ve güvenlik ilişkilerine sahip olmasına rağmen referanduma ilişkin açık karşı pozisyon almaktan geri durmamıştır. Barzani Haziran ayında referandum kararını açıkladığında Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yayımlayarak referandum kararını “vahim bir hata” olarak nitelemiştir. Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının bölgede istikrar, barış, güvenlik ve refahın ön koşulu olduğu yönünde tavır alarak IKBY'nin referandum konusunu gündeme getirmek yerine DEAŞ terör örgütünün neden olduğu siyasi, iktisadi ve toplumsal tahribatı giderecek adımlar atması gerektiğini vurgulamıştır. Irak Anayasası'nda ifadesini bulan yetki ve güç paylaşımına ve adem-i merkezîyet ilkesine dayalı yöntemlerin öne çıkarılacağı bir düzenin inşası için çaba sarf edilmesinin daha olumlu olacağını belirtmiştir.⁴³ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu referandumun Irak iç siyaseti açısından taşıdığı risklere işaret ederek ülkeyi iç savaşa sürükleyebileceğini söylemiş ve kaygılarını dile getirmiştir.⁴⁴ Çavuşoğlu ayrıca geçtiğimiz ay Bağdat ve Erbil'e bir ziyaret düzenleyerek konuya ilişkin tavrını Iraklı muhataplarına doğrudan ifade etmiştir.⁴⁵ Türkiye'nin Irak'taki referanduma ilişkin ifade edilen pozisyonu birçok bileşeni içeren bir nitelik taşımaktadır.

43. “No:181, 9 Haziran 2017, IKBY'de 25 Eylül 2017 Tarihinde Bağımsızlık Konusunda Bir Referandum Düzenlenmesi Yönündeki Karar Hk.”, TC Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/no_181_ikby_de-25-eylul-2017-tarihinde-bagimsizlik-konusunda-bir-referandum-duzenlenmesi-yonundeki-karar-hk_.tr.mfa, (Erişim tarihi: 10 Eylül 2017).

44. “Çavuşoğlu: IKBY Referandumu Irak'ı İç Savaşa Kadar Götürür”, BBC Türkçe, 16 Ağustos 2017.

45. “Çavuşoğlu: Erbil'de Beklentimiz Referandum Kararının İptali”, NTV, 23 Ağustos 2017.

Kuzey Irak'taki Barzani liderliğinde yürütülecek bir bağımsızlık süreci Ankara-Erbil, Ankara-Bağdat ilişkileri ve Türkiye iç siyasetinde önemli etkileri olabilecek bir adımdır. Türkiye iyi ilişkiler içinde olduğu bir müttefiki olan Barzani'yi kaybetmek istememektedir. Çünkü referandumun Barzani'nin IKBY içindeki siyasi geleceğini olumsuz etkileyecek bir üslupla engellenmesi IKBY içerisindeki Türkiye karşıtı siyasi aktörlerin önünü açabilir. Bu ise Türkiye'nin Kuzey Irak'taki derinliğine büyük zarar verecektir. Buna karşılık referandumun gerçekleştirilerek sürecin bağımsızlığa evrilmesi, barındırdığı riskler açısından Türkiye için yönetilmesi zor bir sürecin önünü açabilir. Kerkük özelinde patlak verebilecek muhtemel bir Kürt-Arap savaşı, Kürt-İran savaşı, Sincar'ın PKK kontrolüne geçerek fiili Suriye-Irak PKK hattının oluşması gibi riskler hem Türkiye'nin ulusal güvenliği hem de bölge istikrarı açısından oldukça önemli faydaları niteliğini taşımaktadır. Ayrıca Kuzey Irak'taki muhtemel bir bağımsızlık hareketi Türkiye'nin iç dinamiklerini etkileyecek bir dalga meydana getirebilir. Kuzey Irak siyasetinin Türkiye'deki milliyetçi Kürt siyasetine olan etkilerinden Türkiye'deki milliyetçi kesimlerin buna karşı alacağı tavra kadar bir dizi etkileri olacaktır.⁴⁶

Türkiye'deki milliyetçi siyasi aktörlerin pozisyonlarındaki farklılaşmanın AK Parti siyaseti üzerinde etkileri olması kaçınılmazdır. Ayrıca Türkiye ve Kuzey Irak arasındaki güçlü ticari ilişki dikkate alındığında özellikle Türkiye'nin sınır kentlerindeki ticari hareketliği kötü etkileyecek bir süreç ekonomi, toplum ve siyaset dengesini de bozacaktır. Bu nedenle Kuzey Irak'taki muhtemel referandum ve bağımsızlık süreci Türkiye açısından yönetilmesi zor birçok değişkeni içinde barındıran kritik bir süreç niteliği taşımaktadır. Son MGK kararlarında işaret edildiği gibi Türkiye bunu engellemek için siyasi, ekonomik ve askeri tedbirleri almaktan kaçınmayacaktır.

46. Burhanettin Duran, “Barzani Referandumu ve AK Parti-MHP 'Mutabakatı'”, *Sabah*, 29 Ağustos 2017.

İran

İran referandumuna en sert tepki gösteren bölge ülkelerinden biridir. Çünkü muhtemel bir “Kürt devleti”nin İran’ın Irak politikası ve iç dengelerine olumsuz yansımaları olacaktır. İran 25 Eylül’de gerçekleştirilmesi planlanan referandumuna en üst düzeyde Ayetullah Hamaney’in ağzından karşı çıkmıştır. Hamaney İran’ın Irak’ın bölünmesini içeren her türlü senaryoya karşı olduğunu açıklamıştır.⁴⁷ İranlı yetkililer özellikle Kerkük’te referandum gerçekleştirilmesi kararı hususunda çok net bir tavır takınarak kararı “provokatif” olarak nitelmiştir.⁴⁸ İran, IKBY’de gerçekleştirilecek referandumun sadece Irak’ın değil bütün bölgenin istikrarını tehdit ettiği kanısındadır.⁴⁹ Zaten yetkililerin de ifade ettiği üzere İran, Kuzey Irak’ta etnik motivasyonla kurulacak “bağımsız bir Kürt devleti”nin İran Kürtleri üzerinde Tahran’ın kontrolünü tehdit edecek bir etki uyandırmasından endişe etmektedir. Bağımsızlık talebi olmasa da daha geniş haklar istenebileceğini değerlendirmektedir.

İran içerisinde etnik temelli bir istikrarsızlık ortamı Tahran’ın bütün iç siyasetini tehdit edecek boyutlara ulaşabilir çünkü İran Kürtler, Araplar, Türkler, Beluciler ve diğer azınlıklardan oluşan multi etnik bir ülkedir. İran’ı endişelendiren bir diğer senaryo ise Kuzey Irak’ta bir “Kürt devleti”nin kurulmasını müteakip Irak Sünnilerinin de ayrılarak bir devlet kurmasıyla Irak’ın üçe bölünmesi senaryosudur. Bu durumda işgalden bu yana Şiiilerle sorun yaşayan Sünnilerin kurduğu devletin Tahran

karşısı kampa katılarak İran’ın son dört yıldır oluşturduğu Irak üzerinden Suriye ve Lübnan’a uzanan koridoru tehdit edebilir. Referandumun muhtemel etkileri İran’ı konuyla yakından ilgilenmeye itmektedir.

Barzani liderliğinde kurulacak bir “Kürt devleti” üzerinde etkisini kaybetmekten endişe eden İran, IKBY içindeki müttefikleriyle derin ideolojik farklılıklara sahip olduğundan mevcut müttefiklerini de kaybedebileceğini hesap etmektedir. Haziran ayında KYB heyetini Tahran’da ağırlayan İran yönetimi referandumla ilişkin çekişmelerini heyete ifade etti.⁵⁰ Fakat yukarıda belirtildiği üzere KYB resmi olarak referandum karşısı bir pozisyon takınmadı. KYB üyesi Kerkük Valisi Necmeddin Kerim’in Kerkük’ün referandumla katılacağını açıklaması, referandumla karşı net tavır takınan İran’ın kendisine yakın bilinen KYB üzerinde tam olarak belirleyici olmadığını ortaya koydu. Nihayetinde KYB’nin seküler ve Kürt milliyetçisi çizgide bir ideolojik formasyona sahip bir parti oluşu ve IKBY kamuoyunun da IKBY’deki siyasi aktörler üzerinde belirleyici olduğu düşünüldüğünde Barzani liderliğinde bir “Kürt devleti” kurulması Tahran’ın Erbil’deki etkisini kıracaktır. Bunun yanında Barzani’nin ABD ile yakın müttefiklik ilişkisi içinde olması ve İsrail ile iyi ilişkileri İran’ın güvenlik kaygılarını artırmaktadır. İran bağımsız bir “Kürt devleti”nin bölgedeki etkisini kırarak ya da rejim değişikliğine neden olabilecek operasyonlarda üs olmasından çekinmektedir. Bu çerçevede İran ve Irak arasında 23 Temmuz’da imzalanan İran-İrak Savunma Anlaşması IKBY’deki referandumun muhtemel sonuçlarına ilişkin alınmış bir tedbir olarak da nitelenebilir.⁵¹

47. “Iran Supreme Leader to Iraqi PM: We are Opposed to a Kurdish referendum”, Rudaw, 20 Haziran 2017, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iran/20062017>, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2017).

48. “Iran Warns Iraq’s Kirkuk Decision to Back Kurdish Referendum Provocative”, Press Tv, 30 Ağustos 2017, <http://www.presstv.ir/Detail/2017/08/30/533466/Iran-Iraq-Kurdistan-referendum-Kirkuk-Bahram-Qassemi-UAE-Yemen-war>, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2017).

49. “Iranian General Warns Iraqi Kurdistan against Independence Referendum”, Iran Front Page, 4 Eylül 2017, <http://ifpnews.com/wired/iran-warn-iraqi-kurdistan-independence>, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2017).

50. “Iran: Independence Referendum will Isolate, Weaken Kurdistan”, Rudaw, 17 Temmuz 2017, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/170720173>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

51. Konuya ilişkin bir değerlendirme için bkz. İsmail Sarı, “İran ve Irak Savunma İş Birliği Anlaşması İmzalandı”, İRAM, 25 Temmuz 2017, <https://iramcenter.org/iran-ve-irak-savunma-is-birligi-anlasmasi-imzalandi>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

ABD

ABD yönetimi Irak Kürtlerinin bağımsızlığına karşı çıkmaktan ziyade referandumun zamanlamasına eleştirel yaklaşmaktadır. ABD Dışişleri ilkesel olarak Irak Kürtlerinin “meşru bağımsızlık arzusunu anlayıp ve hatta desteklediğini” net bir şekilde ifade etmektedir.⁵² Bu nedenle ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson’ın Barzani ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesinde referandumun iptalini değil ertelenmesini talep etmiştir.⁵³ Bunun yanında IKBY ile ilişkisini nezaket sınırları içinde sürdürmeye devam etmiş, Erbil üzerinde en güçlü yaptırım niteliğinde olabilecek Peşmerge’ye askeri ve mali desteğini kesmek yerine sürdürmeyi tercih etmiştir.⁵⁴

ABD’nin IKBY’nin referandum kararına eleştirel yaklaşmasının altında DEAŞ terör örgütüyle mücadeleye öncelik vermesi ve referandumun Bağdat’taki ABD müttefiklerinin siyasi geleceğine zarar vereceğini hesap etmesidir.⁵⁵ Çünkü DEAŞ’la mücadele sona ermeden ve tartışmalı bölgelerin geleceğine dair Erbil ve Bağdat arasında bir mutabakata varılmadan referandumla başlayacak bir “bağımsızlık süreci” çatışmaya dönüşebilecek bir gerilim doğurabilir. Etnik ve mezhebi bir gerilim Bağdat’ta Maliki’nin öncülük ettiği İran’a yakın bloğu güçlendirerek ABD’nin Bağdat’taki müttefiklerini zayıflatacaktır. 2018 seçimlerine bu koşullarda gidilmesi durumunda seçimler sonucunda ABD’nin istemeyeceği bir tablo oluşabilir. Terör örgütleri ise gerek Erbil-Bağdat hattındaki gerilimden gerekse Bağdat’ın kendi içindeki gerilimden yararlanarak alan kazanma arayışına girebilir. ABD bu senaryonu yönetmenin maliyetinden kaçındığı için referandumu ertelemesi amacıyla IKBY’ye baskı yapmaktadır.

52. “Department Press Briefing - June 8, 2017”, ABD Dışişleri Bakanlığı, 8 Haziran 2017, <https://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2017/06/271653.htm>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

53. Kürt gazeteci Arif Kurbanî ile yapılan özel görüşme, Süleymaniye, (Ağustos 2017).

54. “KRG not Giving into US Influence to Postpone Referendum, Top Kurdish Diplomat”, Rudaw, 24 Temmuz 2017, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/24072017>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

55. Hamdi Malik, “Referendum Rift Unlikely to Damage US-KRG Ties”, Al Monitor, 5 Eylül 2017, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/09/iraq-kurdistan-referendum-independence-us.html>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2017).

İsrail

Bölgede Kuzey Irak’ın bağımsızlık taleplerine açıktan destek veren tek ülke İsrail’dir. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu 2014 yılında yaptığı bir açıklamada bağımsız bir Kürdistan’ı desteklediğini ifade ederek Kürtlerin siyasi özverisi ve ılımlı siyasetini takdir ettiğini kaydetmiştir. İsrail Adalet Bakanı Ayalet Shaked “bağımsız bir Kürdistan” kurulması çağrısında bulunmuş, kurulacak olan “bağımsız Kürdistan” ile İsrail arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği tezini savunmuştur.⁵⁶ Çünkü İsrail, Kuzey Irak’ta bir “Kürt devleti” kurulmasının İsrail’in güvenliği açısından oldukça olumlu neticeler doğuracağına inanmaktadır. Tel Aviv muhtemel bir “Kürt devleti”ni Ankara, Tahran ve Bağdat yerine güçlü bir partner olarak görmektedir.⁵⁷ Bu nedenle İsrail kamuoyunda Kuzey Irak’ın bağımsızlığına ciddi bir sempati bulunmaktadır. İsrail basında Kürtlerden övgü ile söz eden, Kürt-İsrail iş birliğini teşvik eden ve bağımsız bir “Kürt devleti”ni destekleyen çok sayıda yazı yer almıştır.⁵⁸

İsrail ve Kuzey Irak arasında güçlü ekonomik ilişkiler, İsrail ve Irak Kürtleri arasındaki ilişki üzerinde bir diğer belirleyici unsurdur. 2015 yılı Mayıs ve Ağustos ayları arasında –yaklaşık üç aylık sürede– İsrail’in IKBY’den yaklaşık 19 milyon varil petrol ithal ettiği kaydedilmiştir. Bu rakam aylık 240 bin varile tekabül ettiği ve bu süre içinde bu miktarın İsrail’in petrol ihtiyacının yüzde 77’lik dilimine tekabül ettiği görülmüştür.⁵⁹ Yani “bağımsız bir Kürt devleti” İsrail açısından hem siyasi hem de ekonomik ciddi avantajlı bir durum oluşturmaktadır.

56. Tamar Pileggi, “Justice Minister Calls for an Independent Kurdistan”, *The Times of Israel*, 20 Ocak 2016.

57. Yossi Alpher, “Why Israel wants an Independent Kurdistan”, *Forward*, 9 Temmuz 2014, <http://jd.fo/c8UQl>, (Erişim tarihi: 18 Ağustos 2017).

58. Örnek olarak bkz. Neville Teller, “The Kurds and Israel: Straws in the Wind”, *The Jerusalem Post*, 2 Temmuz 2014.

59. David Sheppard, John Reed ve Anjali Raval, “Israel Turns to Kurds for Three-Quarter of Its Oil Supplies”, *Financial Times*, 23 Ağustos 2015.

SONUÇ

Referandum kısa vadede IKBY iç siyasetindeki tıkanıklığı çözmek ve Bağdat karşısında Erbil'in elini güçlendirmek için atılmış bir adımken, uzun vadede "bağımsız bir Kürt devleti"ni hedeflemektedir. Barzani referandum gündemiyle IKBY'de kendisine karşı Goran başta olmak üzere siyasi aktörlerin ağır eleştirilerinin yönünü değiştirmeyi başarmıştır. IKBY kamuoyunda "bağımsızlık" söyleminin derin bir karşılık bulması nedeniyle Barzani karşıtları referandum gündemine odaklanmak zorunda kaldığı gibi "bağımsızlık" söylemini kabullenmek zorunda kalmıştır. Referandum gündemi öncesi Barzani'ye yönelik güçlü ve halkta karşılığı olan eleştiriler referandum rüzgarı içinde savrulmuştur. Barzani ayrıca referandum gündemiyle Bağdat karşısında tartışmalı bölgeler ve bütçe konusunda elini güçlendirmiştir.

Referandumun ertelenmesine yönelik müzakerelerde gündeme gelen bütçe kesintisine son verilmesi ve tartışmalı bölgelerde Anayasa'nın 140. maddesinin uygulamaya konulması yönündeki şartlar, IKBY'nin referandumun ertelenmesi durumunda dahi karlı konuma gelmek istediğini göstermiştir. Çünkü 140. maddenin uygulanması durumunda tartışmalı bölgelerden bazılarında –en önemlisi Kerkük'te– IKBY'ye katılma kararının çıkması ön görülmektedir. Bu durumda IKBY Kerkük üzerindeki egemenlik taleplerini daha yüksek sesle dile getirebilir. Referandum uzun vadede Kuzey Irak'ta "bağımsız Kürt devleti" kurulması için atılmış bir adımdır. IKBY kamuoyunda "bağımsız bir Kürt devleti" kurulması yönünde güçlü bir irade görülmek-

tedir. 2003'ten bu yana Erbil-Bağdat arasındaki ilişki ve IKBY'de atılan adımlar dikkate alındığında bütün hesapların "bağımsız bir Kürt devleti" üzerine kurulduğu görülecektir. Çünkü Erbil Anayasa'da kendisine tanınan federal hakları sonuna kadar kullandığı gibi bu haklardan elde ettiği gücü bağımsız bir devletin altyapısına dönüştürme yolunda adımlar atmıştır.

IKBY'de referandumla başlayacak bir "bağımsızlık süreci" bütün bölge dengelerini etkileyecektir ki bu durum Türkiye de dahil bölgesel aktörleri kaygılandırmaktadır. Çünkü Kuzey Irak'ta referandumla başlayacak bir "bağımsızlık süreci" Irak içinde ciddi gerilim alanları oluşturacaktır. Şu anda dahi patlamaya hazır toplumsal ve siyasal gerilimlere sahne olan Kerkük'te "bağımsızlık süreci"nin kaotik etkilerini öngörmek zor olmasa gerek. Kerkük'te başlayacak bir çatışma ortamı diğer tartışmalı bölgelere de sıçrayarak bölgeyi yeni bir kaosa sürükleyecektir. Bu gerilim alanları Türkiye ve İran gibi Irak'a sınır ülkelerin ulusal güvenliğini doğrudan tehdit edeceği gibi ABD gibi ülkelerin Irak politikasını da etkileyecektir. DEAŞ'ın bir Irak fenomeni olduğu ve Irak'taki istikrarsızlıktan beslenerek ortaya çıktığı ve Libya'daki dengeleri dahi etkilediği düşünüldüğünde "bağımsızlık süreci"nin muhtemel risklerinin Ortadoğu'nun tamamına etkileri olacağı açıktır. IKBY'nin bağımsızlığı bölge ülkelerinin ulusal güvenliğini ve iç siyasetini doğrudan etkileyeceği için Türkiye ve İran referandumun iptal edilmesini isterken, ABD referandumun ertelenmesini talep etmektedir. İsrail bağımsız Erbil'in en büyük bölgesel destekçisi olacaktır.

Bu analizde Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi'nde (IKBY) 25 Eylül'de gerçekleştirilmesi planlanan referandumda kendisini gösteren bağımsızlık arayışı –mümkün olan– bütün bileşenleri ve ayrıntıları ile değerlendirilmektedir. Analiz IKBY'deki bağımsızlık iddiasının bölgeyi yönetilmesi zor bir kaosa sürüklenme riskini barındırdığını iddia etmektedir. Konunun bütün boyutlarıyla anlaşılabilmesi için analizde IKBY'de bağımsızlık arayışının tarihi arka planı, aktörlerin referanduma ilişkin pozisyonu, referandumun IKBY ve Irak yasaları açısından hukuki durumu, IKBY ve Irak Merkezi Hükümeti arasındaki 2005'ten bu yana devam eden krizin odak noktaları ve dönüşüm süreçlerine yer verilmiştir. Bağımsızlık arayışının barındırdığı riskler tartışılarak Türkiye, İran, İsrail gibi bölgesel aktörlerin yanı sıra ABD'nin de konuya ilişkin tavrı değerlendirilmiştir. Analiz yazılırken konunun doğrudan muhataplarıyla yapılan özel görüşmeler, yerel ve uluslararası basına yansıyan ayrıntılar ve konuya ilişkin yorum ve analizlerden yararlanılmıştır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org